

Restaurálás után

A Magyar Nemzeti Galéria Zrínyi-kiállításának néhány művéről

TÜSKÉS ANNA

A Magyar Nemzeti Galériában 2014. november 14-én megnyílt és 2015. február 8-áig látogatható *Költő, hadvezér, államférfi Zrínyi Miklós 1620–1664* című kiállítás a Zrínyi halálának 350. évfordulója köré szervezett számos rendezvény kiemelkedő eseménye. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet Régi Magyar Irodalom Tanszéke által, az *Adriai tengernek Syrenája* című kötetéről szervezett egynapos, valamint a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja és a Nemzeti Közsolgálati Egyetem összefogásával megvalósult háromnapos, a történelmi, a hadtörténelmi és az irodalomtörténelmi kutatás legújabb eredményeit bemutató *Határok fölött* című konferencia mellett ez a kiállítás mutatja meg legteljesebben az elmúlt húsz év Zrínyi-kutatásainak új eredményeit.

A kiállítás szakmai koncepcióját R. Várkonyi Ágnes, a 17–18. századi magyarországi történelem jeles kutatója határozta meg, aki a kiállítás megnyitója után egy hónappal, 2014. december 13-án, 86 éves korában elhunyt. Utolsó, életében megjelent műve a kiállítás katalógusában szereplő, *Zrínyi Európában* című tanulmánya. A kiállítás szakmai koncepciójának középpontjában a magyar és a horvát hagyományokkal együtt a kor egyetememes értékrendjét képviselő Zrínyi áll, aki hadtudományi, államelméleti és történelmi műveket tanulmányozva azok

tanulságait a magyarországi viszonyokra kívánta alkalmazni többek között a korszerű hadsereg és a kormányzás területén.

A három teremben berendezett kiállítás installációjának újdonságát jelentik – más Magyar Nemzeti Galéria-beli kiállításokhoz képest – a Zrínyi műveiből és leveleiből, továbbá az őt méltató íróktól (pl. Esterházy Pál herceg, Bethlen Miklós kancellár, Evlia Cselebi történetíró és Marcus Forstall, az ír Ágoston-rendi szerzetes, aki megírta a Zrínyi család történetét) vett idézetek az oldalfalakon. A kiállítás tárgyai öt fő tematikai egység köré csoportosulnak. Az első rész középpontjában a dédapa Zrínyi Miklós áll, olajfestményeken és rézmetszeteken jelenik meg a szigetvári hős alakja. A második egység témája Zrínyi gyermekkora és neveltetése. Itt látjuk a Miklóst és testvérét, Pétert nevelő Pázmány Péter esztergomi érsek arcképet, a gyermekkor és a tanulóévek peregrinációjának színhelyeit (Németújvár, Dobra, Graz, Bécs, Nagyszombat, Velence, Róma) részben korabeli, részben későbbi festményeken és rézmetszeteken.

A harmadik egység a csáktornyai udvart mutatja be. A terem közepén álló tárlókba a rendezők Zrínyi levelezéséből, prózai és verses írásainak kiadásából és az azok megírásához közvetlen vagy közvetett előképül szolgáló és csáktornyai könyvtárban biztosan szereplő műveket (Rátkay György, Gersei Pethő Gergely, Torquato Tasso, Antonio Bonfini, Istvánffy Miklós) helyeztek el.

A negyedik egység Zrínyinek és családjának a portréit öleli fel, a középpontban a Jan Thomasnak a negyvenkét-negyvenhárom éves Zrínyit félalakos portrén ábrázoló festményével, amelyet Cennerné Wilhelmb Gizella több évtizedes, a Zrínyi-család képzőművészeti ábrázolásait felkutató munkája során a nelahozesevi Lobkowitz-gyűjteményben fedezett fel.¹ Ezt a Zrínyi-portrét most láthatja először a magyarországi közönség. Ebből a gyűjteményből érkezett a kiállításra további három festmény: Zrínyi Miklós fia, Ádám egészalakos gyermekkori portréja magyar királyi lovászmesterként – erre a hat éves korában kapott rangra utal a kép jobb széléről benéző lófej, ami egyébként meglehetősen furcsán hat a kép kompozíciójában; Zrínyi második feleségének, Löbl Mária Zsófiának az ovális portréja; egy egészalakos gyermekportré, akinek az azonosítása a restaurálás során talált töredékes felirat alapján sem tisztázott. Ez utóbbi festmény asztal mellett álló, szőke, vállig érő hullámos hajú öt éves fiúgyermeket mutat kezében fokossal, az asz-

ólom puskagolyók és mozsárbombák mellett habán edénytöredékek, kályhacsempék és pénzek is előkerültek.² A most feltárt három kályhacsempe lovagalakot, oroszlánfigurát és griffalakot ábrázol. A téli hadjárathoz kapcsolódik egy 1664. évi kalendárium kéziratos bejegyzésekkel: az ismeretlen tulajdonos a téli hadjáratról tudósít (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár).

A kiállításon számos további új kutatási eredményt ismerhet meg a látogató. A hagyomány szerint Zrínyi Miklósé volt az az I. Lipót arcképével díszített zsebóra, amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum Óra- és Műszergyűjteménye őriz. Másik tárgyi különlegesség egy hajó alakú násfa Mercurius-figurával az Iparművészeti Múzeum Esterházy-gyűjteményéből, amelyről Szilágyi András 2007-es tanulmányában feltételezte, hogy azt Zrínyi Ilona nászajándékként kapta Thököly Imrétől 1681-ben.³ Az ékszernek ugyan nincs közvetlen kapcsolata Zrínyi Miklóssal, de felidézi az *Adriai tengernek Syrenaiá* 1651-es kiadásának címlapján hajósként megjelenő költőt.

A kiállítás kurátorai Veress Ferenc és Rostás Tibor, Rostás egyben a kiállítás katalógusának szerkesztője is.⁴ A katalógus a kiállítást közvetlenül megelőző kutatások eredményeit bemutató hét tanulmányt közöl magyar nyelven angol összefoglalóval. A kiállításon nem jelenik meg Schmidt Péternek a Zrínyi-család bécsi ingatlanaira vonatkozó alapkutatása, de a katalógusban alapos írásban eredeti források közlésével tárgyalja a két palota 16–17. századi történetét. A szigetvári hős, Zrínyi Miklós 1554–1563 között vásárolta a Freyungra nyíló házat, amit a költő, hadvezér Zrínyi Miklós 1651-ben eladott, feltehetően egyrészt a magas fenntartási költségek és az ebben az időben jelentkezett tetemes kiadások (fegyveres konfliktus az előző évben

Ismeretlen német mester: Zrínyi-Újvár (1663), Kolozsvár ostroma (1662) és Zrínyi Miklós mellképe, rézmetszet, 17. század (MNM, Történelmi Képcsarnok)

talon medállal és tollal díszített piros süveggel. Arany hímzésű piros bársony dolmányt, mentét, piros nadrágot és sárga csizmát visel. A feliratból annyi olvasható, hogy „FRANCISCUS GRAFF ALTERS 5 IAR 1672”, ami alapján egyelőre nem lehet egyértelműen azonosítani. Egy további érdekes egészalakos női portré, egy Esterházy Anna Júliát ábrázoló festmény érkezett a kiállításra a pápai Esterházy-kastélyból. A 2011-ben restaurált képről kiderült, hogy a Dersffy Orsolyát ábrázoló, gyenge 19. századi átfestés alatt Esterházy Miklós nádor és Nyáry Krisztina lányának – akinek a kezére többek között Zrínyi Miklós is pályázott – a képmása van.

A kiállítás harmadik termében, az ötödik egységben az 1663–1664-es téli hadjárathoz kapcsolódó dokumentumokat és Zrínyi metszetportréit találjuk (a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok gyűjteményéből), amelyek a hadi dicsőség nyomán Zrínyit övező európai hírnév bizonyítékai. Kiemelkedő érdekesség a Zrínyi Miklós által építtetett, és mindössze három évig fennálló Zrínyi-Újvár ásatásán 2014 nyarán előkerült három kályhacsempe. A 2005 óta a Mura és Dráva találkozásától északra folyó régészeti ásatás során ágyugolyók,

elhunyt első feleségének apjával, a csabari vasbánya megvásárlása, az *Adriai tengernek Syrenaiá* kiadása) miatt. Zrínyi ezután sem maradt bécsi szállás nélkül: második felesége, Löbl Mária Zsófia családjának tulajdonában állt a Löbl-bástya mögötti palota, amelyet Zrínyi Ádám örökölt.

A magyarországi és külföldi magán- és közgyűjteményből a kiállításon bemutatott kerek száz tárgy jelentősen kiegészíti, és részben átalakítja a Zrínyi Miklósról eddig alkotott képünket. A kiállítás egyik legfőbb hozadéka a nelahozesevi Lobkowitz-gyűjtemény Zrínyi-vonatkozású képeinek restaurálása és magyarországi bemutatása.

1 CENNERNÉ Wilhelmb Gizella: *A Zrínyi család ikonográfiája*, Budapest, Balassi, 1997.

2 *Zrínyi-Újvár emlékezete*, szerk. HAUSNER Gábor és PADÁNYI József, Budapest, Argumentum, 2012.

3 SZILÁGYI András: *Mercurius Navigans. Un pendentif en forme de bateau provenant de la collection Esterházy*, *Ars Decorativa*, 25 (2007) 43-57.

4 *Költő, hadvezér, államférfi. Zrínyi Miklós 1620–1664*, szerk. ROSTÁS Tibor, Budapest, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, 2014.